

<https://doi.org/10.31891/PT-2024-1-24>

УДК 37.036:378.2

Оксана ВАРГАТА

кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-1805-4643>

e-mail: varhatao@khmnu.edu.ua

Віта СОЛОВЕЙ

здобувачка,
Хмельницький національний університет
e-mail: haidamaka8888888@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ІМІДЖУ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

У статті проведено теоретичний аналіз психологічних особливостей, що впливають на формування іміджу та виявляються в професійній сфері. Проаналізовано основні функції професійного іміджу, серед яких важливими є: професійна самоідентифікація та приналежність; професійний тренінг та саморозвиток; професійний контроль та самоуправління власною поведінкою; професійний самовираз та самопрезентація. Охарактеризовано структурні компоненти іміджу: зовнішні атрибути (стиль одягу, аксесуари, зачіски); внутрішні характеристики (морально-етичні та духовні установки); індивідуально-психологічні особливості; міжособистісні аспекти, такі як навички самопрезентації та комунікативність. Виокреслено основні групи психологічних показників-критеріїв, що формують професійний імідж у фахівців соціономічних професій: індивідуальні властивості особистості: цілеспрямованість, впевненість, стресостійкість; професійно-направлені якості: ораторські уміння, вирішення конфліктів, уміння вести дискусії; соціально-психологічні якості: публічність, статусність. Встановлено, що сучасний імідж фахівців у соціономічній сфері характеризується рядом психологічних особливостей, включаючи професійну компетентність, емпатію, співрозуміння, проактивність, ініціативність, професійну етику, гнучкість, адаптивність, інноваційність та ефективність комунікації. Розроблено психологічні рекомендації, що сприятимуть розвитку психологічної готовності фахівців соціономічної сфери до покращення індивідуального іміджу та полегшення процесу адаптації в соціумі. Перспективи подальших досліджень передбачено у розробці психологічного супроводу щодо розвитку сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери.

Ключові слова: психологічні особливості, соціономічна сфера, імідж, індивідуальний імідж, сучасний імідж, професійний імідж, професійний імідж фахівців соціономічної сфери.

Vita SOLOVEI, Oksana VARHATA

Khmelnytskyi National University

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE CURRENT IMAGE OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC SPHERE

The article provides a theoretical analysis of the psychological features that influence the formation of the image and reveal in this professional field are determined. We have analyzed the main functions of the professional image are defined, among which the following are important: professional self-identification and belonging; professional training and self-development; professional control and self-management of one's own behavior; professional self-expression and self-presentation. The structural components of the image: external attributes (clothing style, accessories, hairstyles); internal characteristics (moral, ethical and spiritual attitudes); individual psychological features; interpersonal aspects such as self-presentation skills and communication skills. The main groups of psychological indicators-criteria, which form the professional image of specialists in socio-economic professions: individual personality properties: purposefulness, confidence; professional qualities: oratorical skills, conflict resolution, ability to lead discussions; socio-psychological qualities: publicity, status. It is established that the modern image of specialists in the socio-economic field is characterized by a number of psychological features, including professional competence, empathy, understanding, proactivity, initiative, professional ethics, flexibility, adaptability, innovativeness and effective communication. Psychological recommendations have been developed that will contribute to the development of the psychological readiness of specialists in the socio-economic field to improve the individual image and facilitate the process of adaptation in society. We see the prospects for further research in the development of psychological support for the development of the modern image of specialists in the socio-economic sphere.

Keywords: *psychological features, socio-economic sphere, image, individual image, modern image, professional image, professional image of specialists in socio-economic sphere.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасна соціономічна сфера вимагає від фахівців не лише професійної компетентності, але й наявності певного іміджу, який відображає їхні особистісні та професійні характеристики. Однак, в умовах швидкозмінного світу, індустрії інформації, встановлення та збереження ефективного іміджу стає складним завданням. Розуміння психологічних особливостей сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери стає критично важливим для досягнення успіху в кар'єрі та досягнення професійних цілей. Тому, вивчення цієї проблематики є актуальним завданням, що має на меті ідентифікацію та аналіз ключових компонентів іміджу, які впливають на успішність діяльності фахівців у соціономічній сфері.

Аналіз досліджень та публікацій

Згідно останніх досліджень, багато факторів можуть впливати на імідж фахівців соціономічної сфери, включаючи їхній зовнішній вигляд, спосіб спілкування та взаємодії з оточуючими, а також їхні цінності та професійні навички. Значний внесок у дослідженні психологічних особливостей сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери належить такими науковцями, як: Т. Білик, О. Варгата, А. Виноградова, О. Вощевська, О. Горовенко, Ю. Дзядевич, Т. Довга, Г. Іванова, Т. Завгородня, В. Маценко, В. Сизоненко, В. Тимошенко, З. Фрейд та ін.

Науковий аналіз психологічних особливостей сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери відкриває різноманітні аспекти, що визначають відображення та сприйняття цих професійних представників у суспільстві. Вивченням психологічних досліджень та тенденцій становлення іміджу фахівців соціономічного профілю в психологічній науці присвячено значну увагу, спрямовану на розуміння впливу різноманітних факторів на формування та розвиток їхнього іміджу. Такий аналіз допомагає розкрити основні аспекти психологічних особливостей іміджу фахівців соціономічної сфери, його вплив на їхню професійну діяльність, а також виявити можливості для оптимізації цього іміджу з метою досягнення успішної кар'єри та взаємодії з оточуючими.

Формулювання цілей статті

Мета статті: здійснити науковий аналіз поняття «імідж» у соціально-психологічному дискурсі та визначити психологічні особливості сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери.

Виклад основного матеріалу

Психологічний аналіз особистості є важливим аспектом вивчення людської поведінки та міжособистісних взаємин. Розуміння психологічних особливостей дозволяє краще усвідомити та передбачити поведінкові реакції особистості в різних ситуаціях, що, в свою чергу, сприяє покращенню взаєморозуміння та створенню гармонійних стосунків у соціальному середовищі [4].

У психологічній літературі термін «психологічні особливості» – це унікальні характеристики і властивості психіки особистості, які визначаються її специфічними рисами, здібностями, темпераментом, характером, мотивацією, емоційним станом, ставленням до себе і навколишнього середовища, а також іншими психологічними параметрами [3].

Психологічні особливості формуються під впливом різноманітних факторів, включаючи генетичні, соціокультурні, виховні, психологічні та інші чинники, і можуть змінюватися внаслідок досвіду, самовиховання та взаємодії з навколишнім середовищем [4].

Для аналізу характеру професій у галузі соціономіки науковці використовують поняття «соціономічна сфера», яке є ключовим для даного дослідження. Це поняття описує комплекс соціальних взаємодій, що відбуваються через організацію, управління, дослідження та корекцію соціальних відносин на різних рівнях суспільства. З даної позиції, «соціономічна сфера» включає вирішення завдань, пов'язаних із соціалізацією, від теоретичного розроблення до практичної реалізації технологій регулювання соціальних відносин на різних рівнях суспільної взаємодії та визначається психологічними особливостями сучасного фахівця. У свою чергу, психологічні особливості сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери визначаються їхніми індивідуальними характеристиками, що впливають на їхню професійну діяльність та взаємодію з оточуючими.

Сучасний імідж фахівців соціономічної сфери враховує їхні психологічні особливості, які виявляються у специфічних рисах характеру, темпераменту, здібностях, інтересах та спрямованості [4].

Психологічні особливості значною мірою визначають сучасний імідж особистості. Імідж – це комплексна концепція, яка включає в себе зовнішній вигляд, стиль, спосіб поведінки, спілкування та інші аспекти, що формують враження про людину. Психологічні особливості впливають на те, як людина сприймає себе і взаємодіє з оточуючими [4].

Наприклад, фахівці з високим рівнем екстраверсії можуть бути схильні до активного спілкування та виявляти енергійну поведінку, що може впливати на їхній імідж як комунікабельних і жвавих осіб. З іншого боку, фахівці з високим рівнем інтроверсії можуть обирати більш замкнені форми спілкування і виявляти стриманість у виразі емоцій, що також відображається на їхньому іміджі як зосереджених і аналітичних осіб [4].

Крім того, психологічні особливості впливають на індивідуальний стиль одягу, вибір аксесуарів та макіяжу, які також відображаються у сучасному іміджі. Наприклад, фахівці з творчим складом розуму можуть обирати більш експресивний і нетрадиційний стиль, тоді як фахівці з прагматичним підходом до життя можуть віддавати перевагу класичним та консервативним образам [3].

Сучасні тенденції у сфері соціономічних професій вимагають від фахівців позитивного професійного іміджу, включаючи приємний зовнішній вигляд та професійний образ, який враховує психологічні

аспекти персоналізації та репутації. Відомо, що успішний кар'єрист-фахівець активно працює над своїм іміджем, постійно його вдосконалює та здійснює стратегічні кроки для створення ефективного образу [4].

Слід зазначити, що відсутня сфера професійної діяльності, яка вільна від взаємозв'язку з психологічним аспектом поняття «імідж». У сучасних психологічних дослідженнях «імідж» розглядається як комплексне поняття, що охоплює психологічні, педагогічні, соціологічні, економічні та управлінські компоненти. У ході нашого дослідження ми врахували різні концептуальні погляди вчених щодо походження та змісту «професійного іміджу фахівців соціономічного профілю», ідентифікуючи ключові терміни, такі як «імідж» та «професійний імідж» [4].

Важливо відзначити, що першим, хто висвітлив поняття «імідж», був З. Фрейд, проте це поняття не знайшло широкого використання в наукових дослідженнях до 60-х років ХХ століття. Американський економіст К. Боудинг в цей час узагальнив поняття іміджу та підкреслив його значущість для професійного успіху. З того часу психологи-практики, управлінці та інші спеціалісти звернули увагу на необхідність формування ефективного професійного іміджу, особливо для керівників, політиків, митців, артистів, спортсменів та фахівців у галузі соціальної сфери. Формування іміджу стало актуальними питаннями для психології, соціології, педагогіки та управління. На сучасному етапі важливо проаналізувати сутність цього поняття та його можливість універсалізації на нові галузі наукових досліджень [3].

О. Варгата трактує «професійний імідж фахівців соціономічних професій» як складне, багатогранне утворення, що включає різні аспекти та властивості. Вона розглядає його як психоемоційний образ, що включає різноманітні компоненти, такі як когнітивний, інтелектуальний, емоційний, комунікативний, творчий та рефлексивний. Крім того, вона наголошує на важливості особистісно-професійних якостей та індивідуально-психологічних характеристик в цьому контексті [1].

З погляду науковця-практика В. Сизоненка, імідж проявляється у позитивному уявленні про будь-яку організацію чи підприємство, що сприяє їх конкурентоспроможності. Це досягається за допомогою створення позитивного образу, справедливої репутації та сприйняття співучасниками, споживачами, партнерами. Такий підхід також сприяє підвищенню престижу організації, товарів та послуг, що надаються [3].

Таким чином, імідж можна визначити як результат специфічного відображення певних об'єктів і явищ у самосприйнятті особистості, що включає в себе різноманітні відчуття, уявлення та поняття, які формують конкретні висновки. В кожного суб'єкта й об'єкта існує свій унікальний індивідуальний імідж, який відображає його характеристики, властивості, популярність та інші аспекти [4].

Дослідники відзначають багатоаспектність та багатокомпонентність іміджу щодо будь-якого об'єкта, що формується у свідомому або підсвідомому сприйнятті різних характеристик об'єкта, а також оцінок, що утворюються у психіці людей [3].

У нашому комплексному дослідженні особливої значущості набуває поняття професійного іміджу, що формується у професійній діяльності фахівців соціономічних професій та є важливим чинником їх успішної діяльності.

Професійний імідж визначається як складний соціально-психологічний феномен, який проявляється у створенні ефектного образу конкретної професії. Він характеризується сукупністю уявлень і етичних вимог до вигляду та поведінки людини у певній професійній сфері, такий як політика, бізнес, управління, викладання, медицина та інші [4].

Професійний імідж формується і розвивається у сфері професійної діяльності та є рушійним чинником підвищення її ефективності [3].

Основні функції професійного іміджу включають:

- професійну самоідентифікацію та приналежність;
- професійний тренінг та саморозвиток;
- професійний контроль та самоуправління власною поведінкою;
- професійний самовираз та самопрезентація.

Ці функції сприяють інтеграції особистості у певні системи професійних взаємовідносин, ефективній комунікативній взаємодії, розвитку навичок самоуправління, максимальному реалізації творчого потенціалу, саморозвитку та самоактуалізації, завоюванню авторитету в колективі, підвищенню рівня конкурентоздатності та професійної компетентності [4].

У рамках нашого дослідження термін «професійний імідж фахівців соціономічних професій» розглядається як комплексне явище, що включає різноманітні аспекти та елементи. Це динамічне утворення, що відображає психоемоційний образ фахівця, а також має в собі когнітивні, інтелектуальні, емоційні, комунікативні, творчі та рефлексивні компоненти [3].

Професійний імідж також відображає особистісно-професійні якості та включає в себе індивідуально-психологічні властивості кожного фахівця. Це складний конструкт, що формується в процесі взаємодії особистості зі своєю професійною діяльністю, спілкуванням з оточуючими та сприйняттям соціумом [3].

Структурні складники іміджу, які виділяє дослідник Ю. Дзядевич, включають зовнішні характеристики (стиль одягу, аксесуари, зачіска), внутрішні характеристики (морально-етичні та духовні орієнтації), індивідуально-психологічні особливості та міжособистісні аспекти, такі як навички самопрезентації та комунікативність [4].

С. Наумова наголошує, що професійний імідж ґрунтується на певних знаннях-уявленнях про ідеальний образ фахівця-професіонала, який відображається у поглядах тих, хто сприймає цей імідж. Таким чином, успішне формування і підтримка професійного іміджу вимагають уваги до того, як фахівець представляє себе і свою професійну компетентність перед іншими [4].

Формування професійного іміджу фахівців соціономічних професій неможливо без визначення відповідних критеріїв і показників. Критерій у нашому дослідженні представляє собою комплекс показників, за допомогою яких ми можемо оцінити професійний імідж та охарактеризувати його якнайбільш змістовно [3].

Дослідниця О. Ковальова виділяє три основні групи психологічних показників-критеріїв, що формують професійний імідж у фахівців соціономічних професій:

1. Індивідуальні властивості особистості: Ця група включає такі характеристики, як цілеспрямованість, впевненість, рішучість, сильний характер, стресостійкість, порядність, почуття гумору, розвинений інтелектуальний потенціал, активність, оптимізм та розвинена інтуїція;

2. Професійно-направленні якості: Сюди входять такі властивості, як ораторські уміння, вирішення конфліктів, уміння вести дискусії, відповідальність за вчинки, щирість у спілкуванні, здатність до взаємодії з керівництвом, здатність оцінювати та керувати кадровим персоналом та наявний професійний досвід;

3. Соціально-психологічні якості: Сюди входять такі характеристики, як публічність, статусність, авторитетність, часте з'явлення у засобах масової інформації, здоровий спосіб життя, зайнятість спортом, наявність сім'ї, привабливий зовнішній вигляд та матеріальний достаток [2].

Ці категорії психологічних показників допомагають в аналізі та оцінці формування професійного іміджу фахівців у сфері соціономічних професій [2].

Отже, психологічні особливості сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери можуть включати:

- професійна компетентність: високий рівень знань і навичок у соціальних та економічних питаннях, що сприяє довірі з боку клієнтів і партнерів;
- емпатія та співрозуміння: здатність спілкуватися з різними людьми, враховуючи їхні потреби, переконання та вподобання;
- проактивність та ініціативність: здатність до самостійного пошуку та реалізації ідей і проєктів, що сприяє успішному виконанню завдань;
- професійна етика: дотримання високих стандартів професійної моралі та відповідальне ставлення до власної роботи та взаємин з клієнтами;
- гнучкість та адаптивність: здатність швидко адаптуватися до змін у соціально-економічному середовищі та вирішувати складні завдання;
- інноваційність: здатність до пошуку нових підходів та рішень у вирішенні проблем і вдосконаленні процесів у соціономічній сфері;
- ефективність комунікації: вміння чітко та зрозуміло висловлювати свої думки та ідеї, будувати продуктивні взаємини з колегами, клієнтами та партнерами [3].

На основі нашого дослідження психологічних особливостей сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери, можна запропонувати наступні рекомендації:

1. Самоаналіз і самопостереження: Рекомендується проводити систематичний аналіз власного іміджу, розуміти, як він сприймається навколишніми та як відображає особисті якості. Самопостереження допоможе виявити потрібні зміни та оцінити їхні можливі наслідки.

2. Розвиток емоційної стійкості: Важливо навчитися ефективно управляти емоціями та стресом, який може виникати при зміні іміджу. Техніки релаксації, медитації та психологічного тренування можуть допомогти зберегти емоційну стабільність.

3. Планування і підготовка: Рекомендується створити чіткий план змін індивідуального іміджу, враховуючи бажані результати та можливі обмеження. Поступовість і систематичність допоможуть знизити рівень стресу та підвищити успішність реалізації змін.

4. Консультування з фахівцем: Важливо отримати підтримку та консультації від фахівців з психологічної сфери, щоб отримати додаткові поради щодо зміни іміджу, управління емоціями та подолання можливих перешкод;

5. Позитивне мислення: Зосередьте увагу на позитивних аспектах зміни іміджу, вірте у свої можливості та пам'ятайте про переваги, які вона може принести. Позитивне мислення допоможе зберегти мотивацію та енергію для досягнення поставлених цілей;

6. Звернення до підтримки оточення: Отримайте підтримку від родини, друзів та колег. Важливо, оточити себе позитивно налаштованими людьми, які підтримають ваші зусилля та допоможуть подолати будь-які труднощі;

Запропоновані рекомендації сприятимуть розвитку психологічної готовності до покращення індивідуального іміджу фахівців соціономічної сфери.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Здійснивши теоретичний аналіз означеної проблематики, можемо зробити такі висновки: по-перше, професійний імідж визначається як складний соціально-психологічний феномен, що проявляється у створенні ефектного образу конкретної професії; по-друге, імідж це комплексна концепція, що включає в себе зовнішній вигляд, стиль, спосіб поведінки, спілкування та впливає на професійний успіх фахівців соціономічної сфери; по-третє, психологічні аспекти сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери є важливим об'єктом дослідження, розуміння яких сприятиме ефективності їх професійній діяльності та адаптації у змінних умовах; по-четверте, визначено психологічні особливості сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери, а саме: професійна компетентність, емпатія, співрозуміння, проактивність, ініціативність, професійна етика, гнучкість, адаптивність, інноваційність, ефективність комунікації; по-п'яте, розроблено психологічні рекомендації, що сприятимуть розвитку психологічної готовності фахівців соціономічної сфери до покращення індивідуального іміджу та полегшення процесу адаптації в соціумі. Перспективами подальших досліджень вбачаємо у розробці психологічного супроводу щодо розвитку сучасного іміджу фахівців соціономічної сфери.

Література

1. Варгата О. В. Психологічні особливості професійного іміджу фахівців соціономічного профілю. Theoretical foundations of philology, pedagogy and psychology with the conditions in wartime : Collective monograph. Institute of professional development. Bratislava, Slovakia, 2022. P. 31-68.
2. Ковальова О. О. Психологічні особливості формування основ професійного іміджу у майбутніх педагогів. Одеса. 2007. 340 с.
3. Klusmann, U., Kunter, M., Trautwein, U., Lüdtke, O., & Baumert, J. Teachers' occupational well-being and quality of instruction: The important role of self-regulatory patterns. *Journal of Educational Psychology*. № 100 (3). 2008. P. 702-715. URL: <https://doi.org/10.1037/0022-0663.100.3.702>.
4. Психологічні основи формування іміджу організації та персоналу Інтерактивна доповідь. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/ralbs>

References

1. Varhata O. V. Psykholohichni osoblyvosti profesiinoho imidzhu fakhivtsiv sotsionomichnoho profilu. Theoretical foundations of philology, pedagogy and psychology with the conditions in wartime: Collective monograph. Institute of professional development. Bratislava, Slovakia, 2022. P. 31-68.
2. Kovalova O. O. Psykholohichni osoblyvosti formuvannia osnov profesiinoho imidzhu u maibutnikh pedahohiv. Odesa. 2007. 340 s.
3. Klusmann, U., Kunter, M., Trautwein, U., Ludtke, O., & Baumert, J. (2008). Teachers' occupational well-being and quality of instruction: The important role of self-regulatory patterns. *Journal of Educational Psychology*. № 100 (3). 2008. P. 702-715. URL: <https://doi.org/10.1037/0022-0663.100.3.702>.
4. Psykholohichni osnovy formuvannia imidzhu orhanizatsii ta personalu Interaktyvna dopovid. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://surl.li/ralbs>